

Lutomek_2
Karta wywiadu etnograficznego

Metryczka miejscowości		
Powiat	międzychodzki	
Gmina	Sieraków	
Miejscowość	Lutomek	PMI_SI_LTK

Metryczka wywiadu			
Data realizacji	26.01.2013	Miejsce wykonania	dom informatora
Czas trwania	1:20:18	Forma i wielkość	Plik audio, Mp3/stereo 110 MB
Przeprowadzający	D.W.-W.	Komentarz	

Metryczka informatorów				
Kod	Płeć (K/M)	Wiek	Funkcja społeczna	Komentarz
PMI_SI_LTK_002	M	60 lat		
bez kodu	K	brak danych		żona informatora

Informacje etnograficzne	
Tematyka	Pozyskane informacje (ew. cytaty)
I. Toponomastyka i etnonimy	
Nazwy miejscowości (historyczne; zwyczajowe)	Informator nie posiada wiedzy na ten temat.
Nazwy lokalne (przysiółków, części wsi, pól, łąk, pojedynczych gospodarstw)	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kosiary</i> - Jedna z głównych dróg we wsi. 2. <i>Pasternik</i> – łąki popegeerowskie. 3. <i>Podkaliski</i> – łąki. 4. <i>Glinki</i>. 5. <i>Świętego Jana</i> – przy drodze wyjazdowej z Lutomka w kierunku Grobii stoją dwie duże lipy, dawniej pomiędzy nimi stała figura Św. Jana, do dziś na to miejsce mówi się „Idź koło św. Jana”. 6. <i>sadzawka (sadzowka)</i> – stawek przy dawnych pegeerach.
Nazwy topograficzne (cieków wodnych, stawów, wzniesień, obszarów leśnych, toń wodnych, uroczysk)	1. Jezioro Lutomskie.
Nazwy pojedynczych obiektów przyrody żywej i nieożywionej (pojedynczych drzew i głązów narzutowych)	Brak informacji.
Endonimy (nazwy własne grup lokalnych i regionalnych)	Pytanie nie zostało zadane.
Egzonimy (nazwy zewnętrzne grup lokalnych i regionalnych)	Pytanie nie zostało zadane.
II. Folklor dawny i inne zjawiska kulturowe	
Podania (opowieści) o wydarzeniach lokalnych	Brak informacji.
Tradycyjne obrzędy (także te związane z tradycjami religijnymi) doroczne	
1.	<p>św. Andrzeja (Andrzejki)/św.</p> <p>Informatorzy obchodzą andrzejki, ponieważ w ten dzień przypadają jego imieniny. Na tą okazję zapraszana jest</p>

	Katarzyny (Katarzynki)	najbliższa rodzina. Nie przygotowuje się żadnych tradycyjnych wypieków na tą okazję. „W szkołach dzieci leją wosk (...), ale tutaj na wsi to nie” – Informatorzy zgodnie twierdzą, że na wsi nic się nie dzieje z tej okazji, nie organizuje się zabaw andrzejkowych. Zwyczaj katarzynek również nie jest obchodzony.
2.	św. Marcina/11 listopada	Święto nie jest obchodzone. W domu piecze się rogalę z budyniem i powidłami.
3.	Adwent	Zwyczajów adwentowych nie ma. W adwent chodzi się do kościoła. Obowiązują posty piątkowe. Przestrzega się zakazu urządzania zabaw.
4.	św. Mikołaja (Mikołajki)	Dzieci (wnuki informatorów) wystawiają na okno buty, które są wcześniej wyczyszczone. „Rano mają radochę, że Mikołaj przeszedł”. Prezenty nie są duże, są to zazwyczaj słodczyce i małe upominki.
5.	Wigilia	Dawniej odkładano przygotowania do świąt na ostatni tydzień, teraz wszystko przygotowuje się odpowiednio wcześniej. Choinka w domu informatorów jest sztuczna, ubierana jest tydzień przed świętami. Przystrojona jest w kupne ozdoby i lampki. Informatorzy nie przygotowują żadnych ozdób własnoręcznie. „Dawniej wieszano cukierki i pierniki”. Gdy informatorzy byli dziećmi choinki w ich domach przyozdabiane były słodyczami, łańcuchami z bibuły, lub papieru kolorowego. Wycinano paski i łączono je w kółeczka. „Więcej tak było robionych [ozdób], nie było takich w sklepach no i nie stać było żeby tak kupić.” Wówczas w domach informatorów była żywa choinka. Nie było istotne w jaki dzień była ubierana. Wieczera wigilijna w domu informatora rozpoczyna się zazwyczaj ok godziny 16.30. Przez cały dzień obowiązuje zakaz spożywania potraw mięsnych. Nie wypatruje się pierwszej gwiazdki. Przed przystąpieniem do wieczerzy jest zwyczaj dzielenia się opłatkiem i składania życzeń. Po wieczerzy informatorzy udają się z życzeniami do rodziny, która mieszka w pobliżu. Na stole wigilijnym znajdują się dania postne: - śledzie w śmietanie, ziemniaki, karpie, sos pieczarkowy, makówki (bułka, mak, cukier, woda), kroiety (kupne) z kapustą i grzybami, kapusta z grzybami, pierogi z serem. Ilość

		<p>potraw wigilijnych nie jest ważna.</p> <p>Po wigilii do wnuków informatorów przychodzi gwiazdor, ubrany w kupny, współczesny strój koloru czerwonego, maskę i czapkę. Informatorzy wspominają, że dawniej do nich (jako dzieci) przychodził gwiazdor ubrany w męską czapkę, Kożuch wywrócony na lewą stronę, na twarzy maska i <i>różga</i> w rękę.</p> <p>„Jak ja sobie przypominam, to tak nie przynosili prezentów. We wiosce to przychodzili, to tak chodzili od domu do domu. Jak jakieś dziewczyny były to więcej tam tak... (...) to taka zabawa była. To przyszli, to trochę tam <i>wczepli</i>... Ale, żeby tak z prezentami to przeważnie, to nie przypominam sobie.”</p> <p>Informatorzy wskazują, że dawniej chodziło kilku gwiazdorów i zdarzało się, że spotkali się w jednym domu. „Jak się nie było zakluczonym, to się dostało”.</p> <p>Po wigilii jest zwyczaj chodzenia na pasterkę do kościoła, jednak informatorzy go nie praktykują.</p>
6.	Pierwsze i Drugie Święto Bożego Narodzenia	<p>Spędzanie świąt: „U nas to tak się przyjęło, że mamy tę rocznicę ślubu w pierwsze święto, to zawsze dzieci się zjeżdżają z wnukami i te pierwsze święto tak spędzamy, no a w drugie jest tak, że jedziemy do córki – jesteśmy zaproszeni i jedziemy do córki”.</p> <p>Kolędy: W domu informatora nie ma zwyczaju wspólnego śpiewania kolęd. Są one włączane w magnetofonie. „Lubimy oglądać te programy, tak jak lecą, kolędy w telewizji.”</p>
7.	Sylwester/Nowy Rok	<p>Informatorzy spędzają sylwestra w domu. O północy we wsi odpalane są petardy i ognie. Informatorzy składają sobie życzenia.</p> <p>Istniał zwyczaj wnoszenia furtek i bram. Informator wspomina, że dawniej ten zwyczaj był bardzo rozpowszechniony. „No chodzili my, o dwunastej już my szli, jak takie chłopaki, wystawiali my furtki, co się dało”.</p> <p>Istnieje przesąd, że jeśli w Nowy Rok pierwszy do domu wejdzie mężczyzna, to rok będzie szczęśliwy.</p>
8.	Trzech Króli	<p>W święto po wsi chodzą dzieci przebrane za Trzech Króli. Chodzą czasem dwie grupy. Dawniej Królowie mieli przygotowany żłóbek („szopkę”) z figurkami, jeden z królów miał akordeon. Królowie chodzili po domach, śpiewali kolędy i składali życzenia.</p>

9.	Kolędnicy	Poza kolędnikami w postaci Trzech Króli, nie ma występuje inny zwyczaj kolędowania.
10.	MB Gromnicznej	W Święto MB Gromnicznej istnieje zwyczaj chodzenia do kościoła z gromnicą. (Praktykowany szczególnie przez kobiety). Dawniej, gdy nadchodziła burza, stawiano gromnicę na stole i zapalano ją, wierząc że Matka Boska będzie chroniła dom przed piorunami.
11.	Karnawał, tłusty czwartek, koniec karnawału	<p>Okres karnawału nie ma większego znaczenia w miejscowości. Nie są organizowane żadne zabawy karnawałowe (również z powodu zbyt małej sali). Jediną imprezą organizowaną w tym czasie jest <i>gwiazdka</i> dla dzieci. Podczas imprezy do dzieci przychodzi gwiazdor i rozdaje upominki ufundowane przez sołectwo.</p> <p>Dawniej w karnawale odbywały się imprezy, które organizowały miejscowe organizacje: OSP, LZS i Koło Gospodyń Wiejskich.</p> <p>W tłusty czwartek kupuje się pączki.</p>
12.	Topienie Marzanny	Zwyczaj jest znany, jednakże obecnie praktykowany wyłącznie przez dzieci w szkole. „Raczej teraz może nie topią, bo więcej palą”. Marzannę przygotowuje każda klasa osobno. Wykonywana jest m.in. ze słomy. We wsi zwyczaj nie był praktykowany.
13.	Środa Popielcowa	„To już jest ścisły post. To już pościmy”. W ten dzień, w domu informatorów obowiązuje ścisły post, polegający przede wszystkim na nie spożywaniu mięsa. Informatorzy spożywają trzy posiłki tego dnia. Jeśli jest taka możliwość, informatorzy jadą do parafialnego kościoła na mszę.
14.	Śródpoście	„No niektórzy sobie odmawiają na ten Wielki Post (...), że nie będą jeść słodczy. Takie sobie robią postanowienia”. Obecnie post obowiązuje wyłącznie w piątek, jednakże informator wspomina, że dawniej (tj. w latach sześćdziesiątych) obowiązywał również w środy. Przestrzeganie tych zasad zależy jednak od zwyczajów panujących w konkretnych rodzinach. W piątki postne spożywano zazwyczaj śledzie solone ze śmietaną i ser z ziemniakami w mundurkach.
15.	Niedziela Palmowa	W Niedzielę Palmową święci się palmy. Do kościoła znosi się bukiety wykonane z gałązek wierzbowych, przyozdobionych

		<p><i>gryczpanem</i> zielonym, do których można dołożyć kupioną ozdobną, kolorową palmę. Poświęcony bukiet ustawia się w domu, w wazonie w widocznym miejscu. „Kiedyś to pamiętam, mama to zawsze za obraz (...) kładła”. Poświęcone palmy stoją w wazonie cały rok, aż do kolejnej Niedzieli Palmowej. Wówczas należy je spalić w piecu: „Świeconego nigdy się nie wyrzuca”.</p>
16.	Triduum Paschalne	To okres przygotowania do świąt. W te dni chodzi się do kościoła.
17.	Wielkanoc (święcenie koszyczka)/Niedziela Wielkanocna	<p>W Wielką Sobotę, od rana przygotowuje się koszyk ze święconką. W domu informatorów nie ma zwyczaju malowania jajek. W koszyczku wielkanocnym znajduje się „baranek z masła – to już sobie sama robię, (...) z foremki, no i potem jajka muszą być, (...) żeby na osobę przypadło chociaż jedno jajko świecone, no i potem kielbasa, i musztardę kładą, i sól musi być, i chleb, teraz jeszcze kładą i babeczka taka mała i czekolada, żeby to słodkość przyniosło (...) i szynkę”.</p> <p>Święcenie potraw odbywa się w świetlicy wiejskiej. W tym czasie ksiądz święci również wodę, którą każdy może zabrać ze sobą do domu. Do święconki chodzi najpierw chodziła informatorka z córkę, obecnie jej córka.</p> <p>Poświęcony koszyk zostawia się do następnego dnia, przez ten czas nie wolno spożywać poświęconych potraw.</p> <p>W Niedzielę Wielkanocną z rana należy iść do kościoła na mszę. Po powrocie przygotowuje się świąteczne śniadanie. Centralne miejsce wielkanocnego stołu zajmuje poświęcony koszyk. Pozostałe potrawy to: babka, sałatki, bigos, kielbasa. Jako pierwsze, musi być spożyte święcone jajko. Potrawy stoją na stole przez cały dzień. W czasie świąt nie przygotowuje się obiadów.</p>
18.	Poniedziałek Wielkanocny	Ten dzień nosi nazwę „śmingus dyngus”. „W poniedziałek jeszcze jest ta tradycja tego lania (...) ale już nie jest to”. Obecnie tradycja polewania została bardzo spłaszczona. Polewa się niewielką ilością wody, zazwyczaj od rana. Informatorzy pamiętają, że dawniej zwyczaj ten był praktykowany przez cały dzień i lano całymi wiadrami wody.
19.	Zielone Świątki	Z tej okazji nic się nie dzieje.
20.	Boże Ciało	Wieś nie posiada kościoła. Kościół parafialny znajduje się w pobliskim Lutomiu. Dawniej „W Mościejewie [wieś oddalona

		od Lutomka o 2,5 km], to jak procesja szła to wszystkie drogi były tatarakiem powysypywane. Potem już ta tradycja zanikła”.
21.	św. Jana	Żaden zwyczaj z tej okazji nie jest praktykowany.
22.	MB Zielnej	Kobiety przygotowują bukiety z kwiatów i ziół i zanoszą je do kościoła, do poświęcenia.
23.	MB Siewnej	Nic się nie dzieje z tej okazji.
24.	Dzień Wszystkich Świętych/Dzień Zaduszny	W Dzień Wszystkich Świętych „jedzie się na cmentarze, znicze się zapala”. Przed świętem należy posprzątać groby najbliższych, stawia się kupne stroiki. Dawniej wykonywało się wieńce własnoręcznie. Obecnie dzieci w szkołach przygotowują stroiki. Istnieje przesąd, że o północy z 2/3 listopada dusze zmarłych idą do kościoła. W tym czasie nie należy wychodzić z domu. Kościoły mają być w tę noc pootwierane.
25.	Inne tradycyjne wydarzenia doroczne (cykliczne) istotne dla informatora	<i>Darcie pierza</i> – dawniej, jak się zima zaczynała (listopad), istniał zwyczaj darcia pierza. Wieczorami w domach spotykały się starsze kobiety (niekiedy młode dziewczyny również) i skubały pierze, opowiadając przy tym różne historie. Prace te trwały często przez cały tydzień, kilka godzin dziennie. Każdego wieczora, po wykonanej pracy gospodyni przygotowywała kolację. Po zakończeniu wszystkich prac w jednym domu, rozpoczynano <i>darcie</i> w kolejnym. Chodzono tylko do znajomych. Skubane pierze było przeznaczone na pierzyny i poduszki. Gdy w jednym domu wszystkie kaczki/gęsi były oskubane, gospodyni przygotowywała wystawną kolację: „Na zakończenie, gospodyni miała pępek ucinany. To niby pozywali <i>pępek</i> ”.
Tradycyjne obrzędy rodzinne i okolicznościowe		
1.	Narodziny i chrzest	„No raczej nie. Tylko zawsze mówią, zawiesza się we wózku taką czerwoną wstążeczkę, że niektórych, ma taką moc, żeby nie zaczarować, mówią tam nie? Dziecka. To u nas, to jest taka tradycja”. Zawieszona wstążeczka ma chronić dziecko przed rzuceniem złego uroku.
2.	Ślub i wesele	We wsi istnieje zwyczaj zwany <i>pórtelam</i> . Odbywa się przed ślubem. „Teraz to więcej robią już na salach, kiedyś to było dzień przed ślubem, a teraz, teraz tydzień naprzód.” Na

		<p><i>pórtelam</i> przychodzą delegacje i znajomi. Zwyczaj polega na tłuczeniu szkła (butelek, stoików), które mają sprzątać przyszli małżonkowie. Przybyłych gości częstuje się plackami i wódką. Istnieje zwyczaj zatrzymywania samochodów, jadących z kościoła po ślubie. „Sznurek rozciągną przez drogę, nie? Zatrzymują i potem jeden tam idzie i zawsze każdy coś tam rzuci”.</p> <p>Do kościoła wychodzi się z domu Panny Młodej.</p> <p>Gdy zapada zmrok, orkiestra gra specjalny utwór dla gości nieproszonych. Wówczas goście weselni wychodzą na dwór i proszę osoby, które stoją przy sali i „zaglądają przez okna”. Młody Pan wychodził i częstował te osoby. Na weselach Istnieje zwyczaj <i>oczepin</i>, które odbywają się zawsze o północy. Na środku Sali stawia się krzesła dla Młodej Pary, następnie zdejmuje się młodym welon i muchę/krawat, w zamian za to zakłada: Pannie Młodej – kolorową chustę, Panu Młodemu – np. kapelusz. Ma to oznaczać wymiar symboliczny, oznaczający pożegnanie się ze stanem panieńskim i kawalerskim. Następnie panny i kawalerowie kolejno stają w kółkach, a Młoda Para rzuca: Pani – welonem, Pan – muchą/krawatem. Osobom, które złapią rzucone przedmioty, wróży się szybkie zamążpójście. W trakcie trwania oczepin istnieje tradycja <i>odbijanego tańca</i> – podczas jednego utworu panowie zgromadzeni na weselu tańczą z Panią Młodą, a Kobiety z Panem Młodym.</p> <p>Po oczepinach następuje moment podziękowania dla rodziców. Wówczas Para Młoda wręcza rodzicom kwiaty, a orkiestra gra stosowny utwór. Pod koniec wesela orkiestra gra piosenkę przeznaczoną dla kucharek. Wówczas Pan Młody i goście proszą kucharki do tańca, aby podziękować im za przygotowane potrawy.</p> <p>Dawniej „wesele trwało dwa dni. (...) Później nad ranem, Młodą Parę wieźli na wozie, (...) no ze sali na przykład do domu. No i tam szli i śpiewali (...) Całe wesele szło za Młodymi. No i rano człowiek wstał i znowu wesele! Dwa dni”.</p> <p>Zwyczaj <i>poprawin</i> jest coraz rzadziej praktykowany. Na poprawiny zaprasza się niektórych gości weselnych i osoby, które nie były proszone na wesele. Na poprawinach również jest muzyka i tańce.</p>
3.	Śmierć i pogrzeb	<p>Zmarłego zawozi się do kostnicy (przy kościele parafialnym w Lutomiu). Tam też odmawiany jest różaniec. „Kiedyś tak było, że jak w domu zmarł, to się właśnie okna i lustra zasłaniało,</p>

		żeby ten umarły, jakoś mówią, nie przejrzał się czy coś.” Gdy nie było kostnic, zmarły leżał w domu i wówczas różańce odbywały się w domach.
4.	Inne zjawiska	Brak informacji.
Zespoły i tradycje folklorystyczne, śpiewacze, muzyczne, w tym: przeglądy i festiwale oraz twórcy słowa		Nie ma.
Tradycje kulinarne, w tym: produkt regionalny i lokalny, potrawy świąteczne, przepisy		Informatorzy nie znają żadnych tradycyjnych potraw.
III. Tradycje rękodzielnicze		
Tradycje wytwórczości rękodzielniczej, sztuki ludowej oraz artystów nieprofesjonalnych		Brak informacji.
IV. Przejawy religijności tradycyjnej		
1.	Kapliczki i krzyże w miejscowości (okoliczności powstania, rok fundacji, fundatorzy)	1. Krzyż – za wsią. 2. Figura Matki Bożej - za wsią, przy drodze do Lutomia.
2.	Miejsca cudowne (święte drzewa, gaje, źródelka)	Brak informacji.
3.	Święte figury, obrazy, rzeźby	Brak informacji.
4.	Miejsca kultu religijnego	Brak informacji.
5.	Lokalne tradycje pielgrzymowania	Z kościoła parafialnego w Lutomiu, organizowane są pielgrzymki piesze do Sanktuarium św. Krzyża w Biezdrowie.
6.	Lokalne odpusty	Odpusty są w kościele parafialnym w Lutomiu.

V. Lokalne uroczystości i obchody świeckie

1.	Dożynki	<p>Dożynki nie są organizowane we wsi. „Teraz nie. W kościele zawsze tam mamy dożynki i gospodarze tam ten wieniec...” Jedyną pozostałością zwyczaju jest odprawiana msza dożynkowa w kościele parafialnym w Lutomiu.</p> <p>„Dawniej były. (...) Kończyły się... Bo to kiedyś jeszcze te mendele były nie? No, to... Jak już ostatnie wozy wieźli, nie, to pore mendeli zostawili, jechali z powrotem koniami, to były te wozy takie, ustawiali tam, taki tam, ten wieniec niby taki, i tam kobiety siedziały i chłopcy i na koniach jechali na siodłach, nie? Z boku, bez całą wieś. Później jeszcze dostawali, tak jak ojciec tam robił, dostawali takie tam, kiełbasę, na przykład, nie? Tam ileś kila dostawali (...) Chłop dostał, to z PGR-ów było, to tam darmowe było, pół litra wódki, nie? No i później była zabawa” Zwyczaj ten istniał tak długo, jak długo istniał PGR. W opisanych zabawach udział dawniej brała cała wieś, a często przyjeżdżali ludzie z innych miejscowości. Zabawy odbywały się w zależności od pogody – często w parku.</p>
2.	Dni gminy/wsi	Brak informacji.
3.	Lokalne festyny	<p>W ostatnich dwóch latach zorganizowano po raz pierwszy dwa festyny. Imprezy odbywały się latem (w lipcu) na boisku wiejskim. Miejskowa OSP przygotowała pokaz sprawnościowy, oraz konkurencje dla dzieci. W trakcie trwania festynu odbyła się loteria z nagrodami, ognisko z kiełbaskami a na zakończenie zorganizowano zabawę wiejską.</p>
4.	Inne (np. organizowane przez szkołę, KGW, Domy Ludowe, Ośrodki Kultury)	<p><i>Gwiazdka</i> – od wielu lat, w miesiącu styczniu, organizuje się dla dzieci <i>gwiazdkę</i>. Impreza odbywa się na świetlicy wiejskiej. „To jest taki balik, ale to tam się nie przebiegają, raczej w szkołach jak mają, nie? A tutaj idą i trochę tam tak z rodzicami... Nie wiem czy tam mamy kawę, czy coś takiego i ciastka. Takie coś tam przeważnie mają i wtedy mamy so tam siedzą, a dzieci trochę pobawią się. I przyjdzie <i>gwiazdorek</i>...”</p> <p><i>Dzień Kobiet</i> – „Mamy zawsze Dzień Kobiet. Też mamy zawsze, co roku. Tak że... Idziemy tam na kawę i jakieś słodkie”. Dzień Kobiet jest organizowany w świetlicy wiejskiej przez panią sołtys. Na spotkanie zaproszone są wszystkie panie ze wsi, ale nie wszystkie uczestniczą. (Przychodzi zazwyczaj 20 kobiet). Na spotkanie przychodzi burmistrz aby złożyć paniom życzenia.</p>